

Nella selva gli uomini sono trasformati in piante di pruno, orribilmente spinose, e le Arpie, uccellacci lamentosi con viso di donna, le addolorano, nutrendosi delle foglie, che non sono verdi. Le anime, tramutate in pruni, ma senza fiori né frutti, non hanno alcuna speranza di riprendere il loro corpo. L'anima chiusa nel tronco di Pier della Vigna, parla e narra la sua vicenda.

INFERNO canto XIII° in campobassano

Ancora nn'eva arrëvatë Nesso da là,
quannë cë 'nsaccammë dentr'a nu vošchë
andò nisciunë séntiérë u attraversavë.
Lë foglië nën évënë verdë, ma dë nu culorë scurë,
lë ramë nën évënë dërittë, ma nudusë e štuortë,
nisciunë fruttë tënëvënë, ma spinë tuossëchë.
Mmiéz'a 'stë štrëppunë, fùtë, nn' stannë
manchë lë bèštië salvagge che odiënë,
tra Cecina e Corneto, lë tèrrë aratë.
Qua lë bruttë Arpië lë nidë fannë,
che cacciannë da lë Strofadë lë Troianë,
facënnë lë crëdë ca stissënë pë passà nu guaië.
Alë larghë tiënnë, e cuollë e faccë umanë,
artiglië a lë zampë e la panza chiéna 'e pénnë;
caccënë lamiéntë bruttë da 'ngopp'a l'arburë. (v.15)
E u buon maestrë: << Primë d'éntrà cchiù déntre,
ha sapé ca štaië a u secondë gironë,>>
më 'ncumënzattë a dicë, << e cë štaràië, mentrë
ca arrivë a la orribbëla spiaggia;
però guardë buonë, 'ccusì vëdarraië
cósë che nën farannë crëdë a lë parolë mijë>>.
Ijë pensë ca issë crëdëttë, ca i' crëdëssë
ca tanta vucë scissërë da vocchë
dë gëntë che a nu' zë nascunnëssë.
Però dicëttë u maestrë: << Se tu spiëzzë
cacché fraschéttà d'una dë 'stë chiantë
lë pënziérë chë tié të sarannë tuttë sparitë>>. (v.30)
Allora allungaië la manë nu pochë 'nnanzë
e spëzzaië nu ramëttë da nu gruossë prunë;
e u tronchë suë alluccattë:<< Pëcché më spiëzzë?>>
Dopë zë facëttë p'u sanghë scurë;
rëncuminciattë a dicë:<< Pëcché më sciùoppë?
Nën tié tu manchë nu spirëtë dë pietà?
Uommenë sémë štatë, e mo sémë tuttë štrëppunë;
la mana tua avëssa èssë nu pochë cchiù piatosa,
së fussë štatë anëma dë sèrpë>>.
Cummë a nu tèzzonë verdë, che bruciatë
da na partë, dall'auta lagrëma
e sfrija p'u vaporë chë zë në va,
'ccusì da na sgrëtta rotta scivënë insiémë
parolë e sanghë; perciò ijë facivë la cima
cadé, e stivë là cummë a n'omë 'mpauritë. (v.45)
<< Së issë avëssë pututë crëdë prima>>
rëspunnëttë u saggë mijë, << anima uffesa,

nèn avéssë manchë allungatë la mana;
 ma la cósà da nèn crédë më facèttë
 ‘nsurfarlë a farlë,
 chë mo purë a me dispiacë.
 Ma dillë chi fuštë tu, ‘ccusì ca a cagnë
 d’u përdonë putëmë rënfrëscà la fama tua
 ‘ngopp’u munnë, addò issë po’ rëtorna>>.

(v.55)

E u tronchè: << Sì, ku parlà docë tuë m’attira,
 ca nèn pozzë perciò šta zittë e che a vu’ nèn pesa
 se i’ a raggiunà kë vu’ nu pochë štënghtë.
 I’ so’ quillë* che tènèttë lë ddu’ chiavë
 d’u córë dë Federichë*, e che ijë gërai
 chiudënnë e aprënnë, docë docë,
 che dall’anëma sua alluntanaïë ogni autë ómë.
 Fedë purtai a u gloriosë ufficië
 tantë ca i’ pë issë përdivë capa e puzë.
 La zocchèla che maië da la cortë
 dë Cesarë nèn lëvattë l’uocchië tradëturë,
 purtannë mortë e vizië a la cortë,
 appicciàttë contrë dë me la gëlusija dë tuttë,
 e lë gëlusë appicciànnë ‘ccusì Auguštë
 in modë che l’unorë giuiusë dëvëntassë tristë luttë.

(v.70)

L’anëma mija, pë sdignusë gustë,
 crëdënnë che a murì zë lëvassëe la brëogna,
 facèttë a me, giustë, cummëttë l’attë ingiuštë.
 Pë lë radicë nuovë dë ‘št’arburë
 vë giurë che maië e po’ maië fui tradëtore
 d’u signorë mijë, che fu assaië dégnë,
 e se cacchërunë dë vu’ all’atë munnë torna,
 rëscattassë la memoria mija, che šta
 ancora suttërrata da la ‘mmiria>>.

(v.79)

Spëttattë nu pochë e po’: << Datë ca issë tacë>>
 dicèttë u puëtë a me:<< nèn perdë tiémpë;
 ma parla, e addummannëllë, chëllë chë të piacë>>.

Allora ijë a issë:<< Addummannë tu ancora
 dë chë cridë che a me pozza suddisfà;
 ca i’ nèn pozzë, pë tanta pietà chë provë>>.

Perciò rëcumënzattë: << Se l’omë të fa
 liberamentë quillë che tu priéghë,
 spirëtë ‘ncarcëratë, ancora pë piacerë
 dimmë cummë l’anëma tua z’attacca
 a chistë nudusë e dimmë se tu può,
 e mai cacchërunë da ‘st’arburë zë libbëra>>.

Allora sciussciattë fortë u tronchè e po’
 zë scagnattë quillë viéntë in vocë:
 << in brévë rësponnë a vu’.

Quannë zë në va, l’anëma ferocë
 da u cuorpë z’alluntana,
 Minos la manna a la settima focë,
 cadë dentr’a la selva e nèn cë sta poštë capàtë,
 ma andò la fortuna vo’ la fa cadé,

là germoglia cumm'a sémë 'e farrë.
 Crescë cumm'a vimënë e po' chianta selvatëca;
 l'Arpië, pascënë po' dë lë foglië suë,
 dannë dudurë e a u dudurë sfoghë.
 Cummë all'autë rëpigliamë po' purë nu' lë spoglië,
 ma nisciunë però zë në rëvèštë,
 ca nën è juštë, veramentë, rëmëttë chëlla che l'ome z'è lëvatë.
 Qua lë štrascinënë e pë la trišta
 selva sarannë lë cuorpë nuosrë appisë,
 ognunë a u prunë natë dëll'anëma sua mulësta>>. (v.108)

Nu' štavamë ancora attiëntë a u tronchè
 crëdennë che autë cë vulesse dicë,
 quannë nu' sëntëmmë nu rumorë,
 cummë chi sëntë mënì
 nu puorchë* e la caccia a la pošta so',
 chë sëntë lë canë e u sfruscijë dë fraschë.
 E ècchë ddu' da la costa sinistra,
 nudë e ràngëcatë, scappannë tantë fortë
 che dë la selva rumpëvënë ogni ramë.
 Quillë 'nnanzë:<< Mo vié, vié,morta!>> (v.118)

E l'autë, chë parëa j' cchiù chianë,
 alluccavë: << Lono, nën ivënë accusì svéltë
 lë còssë tuë a la gioštra d'u Toppo!>>
 E dopë ca pu sforzë lë vëniva ménë u sciatë,
 dë issë e d'u cespuglië facëttë na cosa sola.
 Arrëtë a lorë la selva chiéna
 éva dë cagnë nérë, affamatë e velocë
 cumm'a segugië sciuotë da la catena.
 A quillë chë z'accucciattë ficchiannë lë diëntë,
 u spëtacciannë a piezzë a piezzë;
 po' zë purtannë kë lorë lë piezzë dulentë.
 M'appicciattë pë manë la mija guida, allora,
 e më mënattë a u cespuglië che chiagnëa
 inutilmentë, pë lë rutturë sanguinantë.
 << Giacomo>> diceva < da Sant'Andrea (v.113)
 a che t'è sërvitë rëparartë da me?
 Che colpa tènghë ijë dë la vita sciaurata tua?>>
 Quannë u maestrë arrëvattë 'ngoppë a issë férmë,
 dicëttë:<< Chi fuštë tu, che pë tanta cimë
 sciüsscë ku sanghë parolë dë dudurë?>>
 E issë a nu':<< O anëmë, che arrëvatë
 štëtë a vëdë u štrazië crudelë
 che ha spartitë lë ramë da me,
 rëcugliëtëlë a piedë du trištë arbuštë.
 Ijë évë d'u paesë du Battištë*
 cagnattë u primë prutëttorë pë 'štu mutivë
 sempër kë l'arta sua la farà dëlurosa.
 E se nën fussë ca 'ngopp'a u pontë d'Arno
 rëmanë ancora la fëgura sua
 chillë cittadinë che po' la rëfundannë
 'ngopp'a lë cenërë che Attila lassattë,

avissënë fattë inutilmentë la fatija.
Ijë më 'mpiccaië dentr'a la casa mija>>.

Note:

- *1) Pier della Vigna, il quale molti uffici aveva ricoperto presso la corte sveva e che aveva suscitato molte gelosie tra i cortigiani, facendolo cadere in disgrazia, sospettato di tradimento fu rinchiuso a Pontremoli, accecato, quindi si sarebbe suicidato.
- *2) Federico II° di Svevia
- *3) cinghiale; seguitato dalla muta dei cani
- *4) Firenze, che prima aveva scelto come protettore S. Giovanni Battista, del quale una sua effigie resiste ancora sul ponte sull'Arno.